

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยจำแนกตามหัวข้อ ดังนี้

1. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1
2. แนวคิดและหลักการของการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
 - 2.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 2.2 แนวคิด ทฤษฎี การบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 2.3 ทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโคเฮนและอ็พฮอฟ
 - 2.4 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 2.5 ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 2.6 กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม
3. ประสิทธิภาพของงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.1 การบริหารงานวิชาการ
 - 3.2 ความหมายงานวิชาการ
 - 3.3 ขอบข่ายงานวิชาการ
 - 3.3.1 งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
 - 3.3.2 งานวิจัยในชั้นเรียน
 - 3.3.3 งานจัดการเรียนการสอน
 - 3.3.4 งานนิเทศภายใน
 - 3.3.5 งานวัดผลและประเมินผล
 - 3.3.6 งานประกันคุณภาพการศึกษา
4. ประสิทธิภาพของงานวิชาการ
 - 4.1 ความหมายของประสิทธิผล
 - 4.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล
 - 4.3 การประเมินประสิทธิผล
 - 4.4 ประสิทธิภาพของงานวิชาการ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศไทย
 - 5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดจากการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดว่าการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรม โดยให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่การกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษาโดยมีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง อำเภอพระสมุทรเจดีย์ มีสถานศึกษาในสังกัดทั้งหมด 72 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 34 ถนนสุขุมวิท ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ รหัสไปรษณีย์ 10270

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 เป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่มีอาณาบริเวณตั้งอยู่ส่วนเหนืออ่าวไทย ตอนปลายของแม่น้ำเจ้าพระยาคนทั่วไปมักจะเรียกกันว่า “ปากน้ำ” ลักษณะพื้นที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มตอนใต้ใกล้ชายฝั่งทะเลจะมีลักษณะน้ำทะเลท่วมถึง และที่ดินจะเค็มจัดในฤดูแล้ง ทางเหนือและทางตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ โดยส่วนใหญ่พื้นที่เป็นที่ราบมีแม่น้ำลำคลองตามธรรมชาติและคลองชลประทานหลายแห่งไหลผ่าน จากพื้นที่โดยส่วนรวมมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมกับการเป็นเมืองประกอบธุรกิจ อุตสาหกรรม มีสถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก

1. วิสัยทัศน์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

ภายในปี พ.ศ. 2558 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ให้ได้มาตรฐานพร้อมสู่อาเซียน

2. พันธกิจสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

2.1 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้เด็กในวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ

2.2 เร่งรัดการจัดการเรียน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ค่านิยม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 มีคุณธรรม นำวิชาการ บริหารสู่ความเป็นเลิศ

3. เป้าหมายการให้บริการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

3.1 ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ

3.2 ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาโดยนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

3.3 ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นไทยและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 นักเรียนได้รับการพัฒนาความรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.5 ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มตามศักยภาพ

3.6 สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อยกระดับ

4. โครงการหลักของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

4.1 โครงการสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 1

4.2 โครงการเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษา และพัฒนานักเรียนทุกคนให้เกิดคุณธรรมในตัวเอง

4.3 โครงการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในนักเรียนทุกคน

4.4 โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการเขต 1 และการมีส่วนร่วม

4.5 โครงการดำเนินงานตามแนวนโยบายของรัฐบาล ส่วนราชการต้นสังกัด หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1

มีกลุ่มงานภายใน จำนวน 7 กลุ่ม ตามภาระหน้าที่ ในภารกิจให้บริการ ดังนี้

5.1 กลุ่มอำนวยการ

เป็นกลุ่มงานที่มีภารกิจ เกี่ยวข้องกับการจัดระบบ บริหารองค์กร การประสานและให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ให้กลุ่มภารกิจและงานต่างๆ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 สามารถบริหารจัดการ และดำเนินงาน ตามบทบาทภารกิจอำนาจหน้าที่ ได้อย่างเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง และโปร่งใสตลอดจนสนับสนุนการให้บริการข้อมูลข่าวสาร เอกสาร สื่อ อุปกรณ์ทางการศึกษา และทรัพยากร ที่ใช้ในการจัดการศึกษาแก่ สถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้อย่าง สะดวก คล่องตัว มีคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผล แบ่งงานตามขอบข่าย และภารกิจ เป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มงานบริหารทั่วไป
- 2) กลุ่มงานประชาสัมพันธ์
- 3) กลุ่มงานบริหารการเงินและสินทรัพย์

5.2 กลุ่มนโยบายและแผน

เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในเชิงนโยบาย ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาเป็นไปตามนโยบายและแผนและ มาตรฐานการศึกษาชาติ มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานตามยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ (Strategic Result Based Management) ใช้ระบบงบประมาณ

แบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ (Strategic Performance Base Budgeting: SPBB) โดยเน้นความโปร่งใส ทันสมัย ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยึดหลักการมีส่วนร่วม (Participation) การบริหารที่สนับสนุน ที่ใช้โรงเรียนเป็นหลักฐาน (School-based Management) โดยมีกระบวนการวางแผน การดำเนินการ การกำกับติดตามผลอย่างเป็นระบบ

5.3 กลุ่มบริหารงานบุคคล

เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในด้าน การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังของครูและบุคลากรทางการศึกษา ประสานการดำเนินการ และประเมินสภาพความต้องการกำลังคน กับภารกิจของหน่วยงาน และสถานศึกษา กำหนดจำนวน อัตรากำลังของสถานศึกษาตามเกณฑ์ที่ ก.ค.ศ. กำหนด จัดทำแผนอัตรากำลัง ของเขตพื้นที่การศึกษาเสนอแผนอัตรากำลัง เพื่อขอความเห็นจากอ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา วางแผนการฝึกอบรม ข้าราชการลาศึกษาต่อ การร้องเรียน การอุทธรณ์ การดำเนินการทางวินัย และช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

5.4 กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

เป็นกลุ่มงานดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานเท่าเทียมกันโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน ส่งผลให้ ผู้เรียนทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา

5.5 กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา

รับผิดชอบงานสนับสนุนและส่งเสริม ให้สถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการบูรณาการการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไปสู่การศึกษาตลอดชีพนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ประกอบการเรียนการสอน ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สมบูรณ์จัดสวัสดิการสวัสดิภาพและกองทุนเพื่อการศึกษา ที่จะเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนปกติด้วยโอกาสพิการ และมีความสามารถพิเศษอีกทั้งส่งเสริมให้บุคคลครอบครัวชุมชนสถาบันทางศาสนาสถานประกอบการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนร่วมจัดการศึกษาที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

5.6 กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน

กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นใหม่ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แบ่งส่วนราชการในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกาศ ณ วันที่ 3 สิงหาคม 2550 ลงนามโดย นายวิจิตร ศรีสุอาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากมีปริมาณสถานศึกษาเอกชนและภารกิจที่ต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมสนับสนุน กำกับ ดูแล เพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มกลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน เป็นส่วนราชการในทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

5.7 หน่วยตรวจสอบภายใน

หน่วยตรวจสอบภายใน จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการต่อการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ของการดำเนินงานและความ

คุ่มค่าของการใช้จ่ายเงิน รวมทั้งความถูกต้องเชื่อถือได้ ของข้อมูลทางการเงินตลอดจนการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ที่เกี่ยวข้องโดยเน้นการเป็นหลักประกันที่เที่ยงธรรม และการเป็นที่ปรึกษาอิสระ ของผู้บริหารสายการบังคับบัญชา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1, 2559)

แนวคิดและหลักการของการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

สนธยา เผือกยาน (2550, หน้า 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ในวางแผนการทำงาน การกำหนดวิธีดำเนินงาน การตัดสินใจ และประเมินผลการทำงาน ให้งานหรือกิจกรรมที่ทำบรรลุเป้าหมายขององค์การให้มากที่สุด

ศิริพร ศรีอินทร์สุทธิ (2550, หน้า 8) ได้เสนอไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เกิดจากการเกี่ยวข้องของบุคคลในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติ ตลอดจนติดตามและประเมินผล เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ

จุฑามาศ ทองอ่อน (2554, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลในโรงเรียน โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันกำหนดไว้

ศรัญญาภรณ์ สุทาธรรม (2556, หน้า 18) การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการบริหารงานในโรงเรียน

Cohen & Uphoff (1980, pp. 213-218) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง 4 ประการได้แก่ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Putti (1987, p. 304) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการ มีลักษณะกว้างขวาง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การทำงานของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่ร่วมกันทำงานเป็นทีมและทำงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งประกอบด้วยหลัก 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

วรุณี ดวงจำปา (2554, หน้า 20) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหารองค์การทั่วไป คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ในองค์การขนาดเล็ก มีหน้าที่ของการบริหารคือการวางแผน การจัดองค์การ การควบคุม และการจูงใจ มีโครงสร้างองค์การรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

มนสิการ แดขุนทด (2556, หน้า 20) กล่าวว่า ผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่เป็นการระดมความคิดระดมความรู้ระดมพลังงานทำงาน ระดมทรัพยากร และระดมความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้การบริหารงานนั้นประสบผลสำเร็จ เป็นผลแห่งความภาคภูมิใจร่วมกัน

นิติพงษ์ แก้วกัลยา (2556, หน้า 11) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของนักวิชาการดังกล่าวจะเห็นว่าทุกคนให้ความสำคัญกับการให้อำนาจในการตัดสินใจ พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารและการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการโดยอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันความผูกพันต่อองค์กรและความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง

Cohen & Uphoff (1981, pp. 213 – 218) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

Swansburg (1996, pp. 391-394) ได้แบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1) การไว้วางใจกัน (Trust) 2) ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and objectives) 4) ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงาน (Autonomy)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีหลายทฤษฎี โดยแต่ละทฤษฎีมุ่งเน้นให้มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ต้องมีการตัดสินใจร่วมกัน และมีการระดมความคิดความรู้ ระดมพลังงานในการปฏิบัติร่วมกัน มีความไว้วางใจกัน เพื่อให้งานสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย และในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีของโคเฮนและอัฟฮอฟ

3. ทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ

Cohen and Uphoff (1980, pp. 213-218) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง 4 ประการได้แก่ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การที่บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาในการดำเนินงาน การคิดริเริ่มโครงการ การเลือกทำโครงการ ตลอดจนกระทั้งงานและกิจกรรมส่วนต่างๆ ในการดำเนินงานในโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนคือ 1) ริเริ่มตัดสินใจ 2) ดำเนินการตัดสินใจ 3) ตัดสินใจปฏิบัติการ

3.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation)

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือจัดหาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านงบประมาณ ด้านแรงงาน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ให้กับโครงการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการนั้น อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน การเป็นสมาชิก การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา อีกทั้งการมีส่วนร่วมสามารถเป็นบุคคลในทุกกลุ่มได้เช่นกัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากร 2) ด้านการบริหาร 3) ด้านการประสานขอความร่วมมือ

3.3 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits)

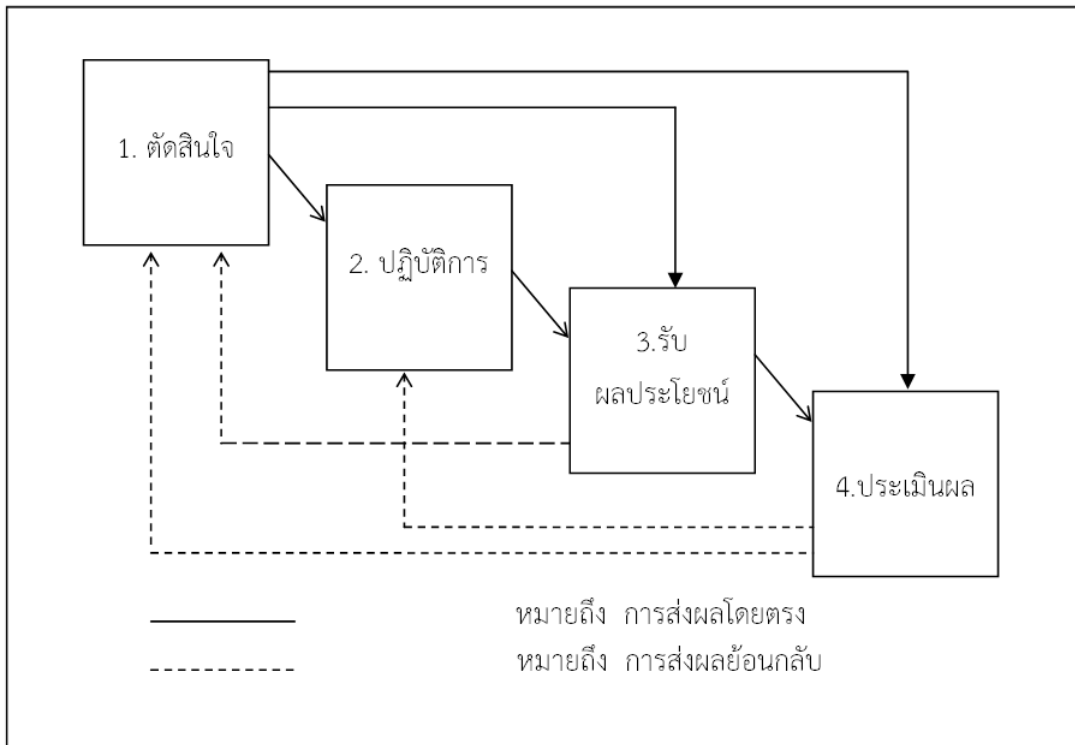
การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Benefits) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งในทางบวกและทางลบทั้งในทางบวกและทางลบในขณะที่ดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ เช่น การมีรายได้และทรัพย์สินเพิ่มขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ หรือ การมีหนี้สินเพิ่มจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบด้วย 1) ทางด้านวัตถุ 2) ผลประโยชน์ทางสังคม 3) ผลประโยชน์ส่วนบุคคล

3.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เป็นทางการ เช่น การร่วมประชุม การประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการวิจัยประเมินผลโครงการ ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานโครงการ นำผลการประเมินโครงการมาใช้ในการพิจารณาาร่วมกันเพื่อจัดทำโครงการ งาน กิจกรรมในการดำเนินงานครั้งต่อไป การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย 1) ควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด 2) ปรับตัวในการมีส่วนร่วม

4. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1980, p. 222) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมิน ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff
 (Cohen, John M and Uphoff, Norman T, 1980, p. 222)

5. ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีผู้วิจัยหลายท่านให้ความหมายไว้ ดังนี้

ทินกร ประเสริฐหล้า (2553, หน้า 40) ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการทำงาน ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในการทำงานเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดความมีน้ำใจในการทำงาน และความจงรักภักดีต่อองค์กรขององค์กรทั้งหมด ลดความขัดแย้งและการต่อต้านจากพนักงานระดับล่าง ช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงานทำให้สุขภาพจิตของบุคลากรในองค์กรดีขึ้น

วรุณี ดวงจำปา (2554, หน้า 53) ประโยชน์การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การได้มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน การจัดทำโครงการระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การร่วมประเมินผลจากการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

มนสิการ แดขุนทด (2556, หน้า 16) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ทำทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้องค์กรมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงานให้บุคลากรในองค์กรอีกด้วย

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินงาน โครงการ กิจกรรม ให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพ โดยเน้นการทำงานเป็นทีม เพื่อลดการขัดแย้ง และทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในองค์การชุมชน และผู้ปกครอง

6. กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537, หน้า 188) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประมวลได้เป็น 3 ส่วน คือ

(1) ส่วนของการวางแผนพัฒนา จะเริ่มต้นตั้งแต่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา การกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา และพัฒนาการศึกษาชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ ตลอดจนการกำหนดพิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะนำไปสนับสนุนการจัดและพัฒนากิจกรรมต่างๆ

(2) ส่วนของการจัดและดำเนินการตามแผนงานโครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในโครงการ โดยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหาร และประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

(3) ส่วนของการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การติดตามประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ

Fornaroff (1980, p. 104) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นประกอบด้วย

(1) การวางแผน ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

(2) การดำเนินงาน

(3) การใช้บริการจากโครงการ

(4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

Cohen & Uphoff (1981, p. 6) ได้จำแนกชนิดของการมีส่วนร่วมเอาไว้ 4 ประเภท ได้แก่

(1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องที่ต้องดำเนินไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

(2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการ (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจำทำประโยชน์ด้วยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงานและงบประมาณ และการขอความช่วยเหลือ

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ อันเกิดจากโครงการนั้นๆ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคมด้วย

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลโครงการ (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่ต้องสังเกต คือ ความคิดเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

ดังนั้นกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสรุปได้ ดังนี้คือ

(1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ บุคลากรทางการศึกษา มีส่วนร่วมในการวางแผน และตัดสินใจ หาสาเหตุและปัญหา ร่วมกันกำหนดแนวในการบริหารงานวิชาการ

(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ บุคลากรทางการศึกษา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามที่ได้วางแผนและร่วมกันตัดสินใจในการบริหารงานวิชาการ

(3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ บุคลากรทางการศึกษาได้รับผลประโยชน์ทางการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล บุคลากรทางการศึกษา มีการทบทวนประเมินผลคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ประสิทธิผลของงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การบริหารงานวิชาการ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ซึ่งให้มีการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาของไทยให้มีเอกภาพเชิงนโยบายและมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ดังปรากฏในบทบัญญัติ หมวดที่ 5 มาตรา 39 ที่ว่า

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดกฎกระทรวง

2. ความหมายของการบริหารวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 63) ให้ความหมายว่าการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 2) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาทางการเรียนการสอน ให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สุทธทัย ดาราพงษ์ (2555, หน้า 25) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมการดำเนินงานทุกอย่างเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นไปตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชา หมายถึง การจัดการปรับปรุง พัฒนา กิจกรรมต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนของทั้งครูและนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ขอบข่ายงานวิชาการ

ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณี ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) ด้านวิชาการ

(1.1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

(1.2) การวางแผนงานด้านวิชาการ

(1.3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

(1.4) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

(1.5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

(1.6) การวัดผล ประเมินผล และเนิการเทียบโอนผลการเรียน

(1.7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

(1.8) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

(1.9) การนิเทศการศึกษา

(1.10) การแนะแนว

(1.11) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

(1.12) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

(1.13) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและ

องค์กรอื่น

(1.14) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

(1.15) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

(1.16) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

(1.17) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 18-19) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา

ดังนี้

- (1) งานด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้
- (2) งานการเรียนการสอน
- (3) งานสื่อการเรียนการสอน
- (4) งานวัดผลและประเมินผล
- (5) งานห้องสมุด
- (6) งานนิเทศการศึกษา
- (7) งานด้านวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน
- (8) งานส่งเสริมการสอน
- (9) งานประชุมอบรมทางวิชาการ

กรมส่งเสริมการศึกษาศึกษา (2545, หน้า 9-17) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษา

ดังนี้

- (1) การบริหารหลักสูตร
- (2) การบริหารการเรียนการสอน
- (3) การบริหารการประเมินผลการเรียน
- (4) การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา
- (5) การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ
- (6) การบริหารการวิจัยและพัฒนา
- (7) การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ
- (8) การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ
- (9) การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 111) ได้กำหนด
ขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษาไว้ ดังนี้

- (1) งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
- (2) งานจัดการเรียนการสอน
- (3) งานนิเทศภายใน
- (4) งานวัดผลและประเมินผล
- (5) งานประกันคุณภาพการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 34) ได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารงาน

วิชาการ ดังนี้

- (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- (3) การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
- (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

- (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
- (6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- (7) การนิเทศการศึกษา
- (8) การแนะแนวการศึกษา
- (9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- (10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
- (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 163) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ ดังนี้

- (1) งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
- (2) งานวิจัยในชั้นเรียน
- (3) งานจัดการเรียนการสอน
- (4) งานนิเทศภายใน
- (5) งานวัดผลและประเมินผล
- (6) งานประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556, หน้า 45 - 46) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ ดังนี้

(1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

- (2) การวางแผนงานด้านวิชาการ
- (3) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- (4) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- (5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- (6) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- (7) การนิเทศการศึกษา
- (8) การแนะแนว
- (9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- (10) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุว องค์กรหน่วยงาน

สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาคู่มือการปฏิบัติงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา 46

- (13) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
- (14) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากขบข่างงานวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ออกกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ เขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน ให้มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ขบข่างการบริหารงานวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2547

จากการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดให้ขอบเขตของงานวิจัยตาม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 163) ไว้ ดังนี้

- (1) งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
- (2) งานวิจัยในชั้นเรียน
- (3) งานจัดการเรียนการสอน
- (4) งานนิเทศภายใน
- (5) งานวัดผลและประเมินผล
- (6) งานประกันคุณภาพการศึกษา

1. งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร

หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา ทุกรูปแบบและทุกระดับ การที่โรงเรียนจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนนั้น

1.1 ความหมายของหลักสูตร

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 25) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี เป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) เป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

Taba (1962, pp. 10-11) ได้ให้ความหมายของ หลักสูตรไว้ว่าหมายถึง แผนการเรียนรู้และจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยเป้าหมายเฉพาะเจาะจง เป้าหมายและจุดประสงค์เหล่านี้จะใช้เป็นเครื่องชี้แนวทางการเลือกและจัดหาเนื้อหา และจะบอกถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการประเมินผลด้วย

สรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้และจุดประสงค์ที่มีปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) เป็นเครื่องชี้แนวทางการเลือกและจัดหาเนื้อหาแผนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

1.2 ความหมายการบริหารหลักสูตร

ช่อรัตน์ดา เกาสทอง (2550, หน้า 20) การบริหารหลักสูตร หมายถึงกระบวนการต่างๆ ในการใช้หลักสูตรซึ่งเริ่มตั้งแต่การเตรียมการหลักสูตร การดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรและประเมินผลหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 49) สรุปไว้ว่า เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ การวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ งบประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดทำโครงการสอน เป็นต้น

พรภิมล ศรีโมสาร (2555, หน้า 28) ได้สรุปว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการใช้หลักสูตรตั้งแต่การเตรียมการหลักสูตร การดำเนินการและการประเมินผลหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดหลักสูตร

สรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตร คือ กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตร โดยเริ่มตั้งแต่ การวางแผนหลักสูตร การเตรียมหลักสูตร การประเมินผลหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 9-10) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรไว้ ดังนี้

(1) ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2544 และกรอบสาระการเรียนรู้ที่พัฒนาโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

(2) ศึกษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและภูมิภาคตลอดจนข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมชุมชนและท้องถิ่น

(3) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา

(4) ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544หรือมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(5) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการและกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปฏิบัติงานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(6) ขอความเห็นชอบใช้หลักสูตรสถานศึกษาจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(7) การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

(7.1) การจัดสาระการเรียนรู้

(7.2) การกำหนดค่าน้ำหนักและเวลาเรียนช่วงชั้นที่ 1-3

(7.3) การกำหนดรหัสวิชา

(7.4) การกำหนดระดับผลการเรียน

(8) การบูรณาการภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้/การบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้/การบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีของผู้เรียน

(9) ประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

แต่เนื่องจากทางกระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่ง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และได้ยกเลิกหลักสูตรเดิมคือหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2544 เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมือ อย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึง ประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และได้ กำหนดการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยได้จัดโรงเรียนต้นแบบ ในการใช้หลักสูตรตามความพร้อมตามที่กระทรวงประกาศ และให้มีการปรับใช้จบบครบ ทุกระดับชั้น เรียน ในปีการศึกษา 2555

หลักการที่สำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 4)

(1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและ มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทักษะ เจตคติ และ คุณธรรมบนพื้นฐานความเป็นไทยควบคู่ไปกับความเป็นสากล

(2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับ การศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ

(3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

(4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

(5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

(6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และ ตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (2552, หน้า

5)

(1) คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

(2) มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

(3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

(4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่น ในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม แลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2. งานวิจัยในชั้นเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 31)

- (1) ศึกษาและสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์วิจัยและการนำผลวิจัยมาใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา
- (2) ศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้
- (3) ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และใช้เป็นแนวทางการแก้ปัญหาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน
- (4) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและผลงานวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพนักเรียนในความรับผิดชอบ
- (5) สร้างเครือข่ายในการศึกษาวิเคราะห์วิจัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งภายในโรงเรียนระหว่างโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง
- (6) วิจัยประเมินผลเพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา

3. งานจัดการเรียนการสอน

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2550, หน้า 96) สรุปไว้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการปรับปรุง เปลี่ยนพฤติกรรมจากประสบการณ์ การเรียนรู้ จะเกิดขึ้นได้ดีจำเป็นต้องอาศัยสภาพการณ์สนับสนุนหลายอย่าง

ชอรัตรดา เกสทอง (2550, หน้า 26) สรุปไว้ว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับความถนัดความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนอย่างสูงสุด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 53) กล่าวว่า การสอนคือการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียนแต่การเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน การทดสอบ เป็นต้น การเรียนการสอนจึงเป็นคำที่ครอบคลุมกิจกรรมในการเรียนรู้และมักจะใช้ควบคู่กันไปเมื่อครูต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

พรภิมล ศรีโมสาร (2555, หน้า32) ได้สรุป การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามความถนัดความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดกับผู้เรียน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนคือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน การทดสอบ เป็นต้น เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดกับผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 25-26) การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐาน

การเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

3.1 หลักการจัดการเรียนรู้

ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

3.2 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

3.4 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

3.4.1 บทบาทของผู้สอน

3.4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

3.4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

3.4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
ให้เกิดการเรียนรู้

3.4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญา
ท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3.4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย
เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

3.4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนา
ผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

3.4.2 บทบาทของผู้เรียน

3.4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผนและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

3.4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์
ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ

3.4.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไป
ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ

3.4.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

3.4.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. งานนิเทศภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 หน้า 33–34)

(1) ศึกษาระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

(1.1) ร่วมเป็นคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา

(1.2) ร่วมวางแผนนิเทศภายในสถานศึกษาโดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย
และเหมาะสมกับสถานศึกษา

(1.3) จัดทำเครื่องมือนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน

(2) ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนตามที่ได้รับมอบหมาย

(2.1) สร้างความตระหนักความรู้ความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง

(2.2) กำหนดปฏิทินการนิเทศ

(2.3) ดำเนินการตามแผนนิเทศ

(3) ประเมินผลระบบและกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

(3.1) ตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนิเทศ

(3.2) จัดทำเครื่องมือประเมินผลการนิเทศ

(3.3) ประเมินผลการนิเทศอย่างต่อเนื่อง

(4) ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศ
งานวิชาการและการเรียนการสอนของสถานศึกษา

(4.1) ขอความร่วมมือเป็นวิทยากรพัฒนาผู้นิเทศเกี่ยวกับความรู้และทักษะ
การนิเทศงานวิชาการการเรียนการสอนและการสร้างเครื่องมือนิเทศ

(4.2) ขอความร่วมมือประเมินระบบและกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

(5) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบการนิเทศภายในกับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศภายในเขตพื้นที่การศึกษา

(5.1) รวบรวมข้อมูลสถานศึกษาที่จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาดีเด่น

(5.2) ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาดีเด่น

(5.3) พัฒนาระบบการนิเทศภายในสถานศึกษาโดยหัวหน้ากลุ่มสาระและผู้บริหารแบบกัลยาณมิตรหรือระหว่างครูผู้สอนศึกษาสถานการณโลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อเชื่อมโยงกับองค์ความรู้และประสบการณ์เดิม

(5.4) ปรับปรุงพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องจนเกิดผลดีต่อการจัดประสบการณ์เรียนรู้

(5.5) แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครูกลุ่มสาระสถานศึกษาหรือสถานบันอื่นๆ

5. งานวัดผลและประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 28–29) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถใช้หลักเกณฑ์การประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงานการใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่ผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม

การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

5.2 การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

5.3 การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

5.4 การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

6. งานประกันคุณภาพการศึกษา

แนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 35-36)

ประกอบด้วย

ดั่งนี้ (1) จัดทำระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามที่กฎกระทรวงกำหนด

(1.1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
(1.2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
(1.3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปี

- (1.4) การดำเนินงานตามแผน
- (1.5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาประจำปี
- (1.6) การประเมินคุณภาพการศึกษา
- (1.7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

(1.8) การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาควรมีหลักการการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สพท. และสพฐ. (สวก.) เป็นต้น

(2) จัดโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

(3) แต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาโดยมีอำนาจและหน้าที่มี ดังนี้

(3.1) กำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

(3.2) กำกับติดตามให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

(3.3) เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งคณะบุคคลทำหน้าที่ตรวจสอบทบทวนและรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา (รายงานประจำปี) ทั้งนี้ให้กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้ในคำสั่งแต่งตั้งพร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้รับทราบอย่างทั่วถึง

(4) สร้างความตระหนักเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

(5) บุคลากรภายในสถานศึกษาร่วมจัดทำแนวปฏิบัติในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อการยอมรับและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

(6) จัดระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีข้อมูลสารสนเทศครอบคลุมภารกิจและสามารถแสดงถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลของการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างพอเพียงถูกต้องชัดเจนเป็นปัจจุบันและสามารถจัดเก็บเรียกใช้ข้อมูลสารสนเทศได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

(7) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและหรือการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสามารถเพิ่มเติมเฉพาะในส่วนที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้

(8) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับโดยควรคำนึงและครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

(8.1) เป็นแผนที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

(8.2) กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจเป้าประสงค์ผลผลิตและสภาพความสำเร็จของการพัฒนาเช่นผลสัมฤทธิ์ในวิชาการหลักคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นต้นซึ่งกำหนดไว้อย่างต่อเนื่องชัดเจนและเป็นรูปธรรม

(8.3) กำหนดวิธีการดำเนินงาน/กลยุทธ์ที่มีหลักวิชาผลวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้และสามารถนำไปสู่เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

(8.4) กำหนดแหล่ง/หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและเกี่ยวข้องในแต่ละด้าน

(8.5) กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบและการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองชุมชนไว้ให้ชัดเจน

- (8.6) กำหนดแผนการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
- (9) จัดทำแผนการกำกับติดตามตรวจสอบทบทวนและรายงานผลการดำเนินงานตามแผน
- (10) ดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ/แผนกลยุทธ์
- (11) ดำเนินการกำกับติดตามตรวจสอบทบทวนและรายงานผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพ/แผนกลยุทธ์
- (12) ประเมินผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าของการพัฒนาสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด
- (13) จัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี (รายงานประจำปี) เสนอหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประสิทธิผลของงานวิชาการ

1. ความหมายของประสิทธิผล

มัทนา วัฒนอมศักดิ์ (2550, หน้า 121) กล่าวว่า ประสิทธิผลในการทำงาน หมายถึง ความสามารถขององค์การในการดำเนินงานเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ก่อให้เกิดผลดีหรือประโยชน์กับทั้งตัวบุคคลและองค์การ เกิดความสามัคคีภายในองค์การ เกิดผลผลิตปริมาณมาก คุณภาพสูง แต่ใช้เวลาและค่าใช้จ่ายน้อย ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจ

พิมพรรณ สุริโย (2552, หน้า 25) ได้นิยามความหมายว่า ประสิทธิผล หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่ทำงานร่วมกัน จนสามารถทำให้นักเรียนใฝ่รู้รักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ความพึงพอใจในการทำงานของครู ความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีของครู ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนต่อสภาวะแวดล้อมที่มากกระทบภายในและภายนอก

ธนิศ ทองอาจ (2553, หน้า 11) ได้ให้ความหมายว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้สำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้นำใช้ความสามารถเชิงใจ ผู้ได้บังคับบัญชาให้มาทำงานอย่างเสียสละ ขณะเดียวกันผู้นำก็ทำหน้าที่ประสานงานในทั้งงานด้านการจัดการศึกษาให้ผลสัมฤทธิ์สูงสุด ประกอบด้วย 1. ด้านความสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 2. ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก 3. ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน และ 4. ด้านความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

เรียม สุขกล้า (2553, หน้า 28) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน คือ ความสำเร็จของโรงเรียนที่สามารถทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเกิดจากความสามารถของครูและผู้บริหารในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก และความสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการทั้งภายในและภายนอก

สรุป ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่ร่วมกันทำงาน ดำเนินงานเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ก่อให้เกิดผลดีหรือประโยชน์กับ

ทั้งตัวบุคคลและองค์การ จนสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ใฝ่เรียนรักการอ่าน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

สมยศ นาวิกาน (2545, หน้า 14) กล่าวว่า ความมีประสิทธิภาพผลตอบคำถาม 2 อย่างคือ 1. เป้าหมายประสบความสำเร็จหรือไม่ 2. เป้าหมายมีความเหมาะสมหรือไม่ ในทางกลับกัน ความมีประสิทธิภาพเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายความสำเร็จของเป้าหมาย ความมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการถามว่า เสียค่าใช้จ่ายเท่าไร ในแง่ของเงินทุน เจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ ปัจจัยจิตวิทยาอื่นๆ ต่อการบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น ความมีประสิทธิภาพคือ อัตราส่วนระหว่างผลผลิตและปัจจัยการผลิต

บัณฑิต ผังนิรันดร์ (2550, หน้า 1) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์การ ไว้ว่า องค์การที่มีประสิทธิผล ต้องเป็นองค์การที่มีกระบวนการปฏิบัติงานและการบริหารที่ชัดเจน ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และเป็นผู้นำ สามารถสร้างแรงจูงใจและความพึงพอใจในงานให้กับบุคลากรได้ บุคลากรในองค์การรู้สึกผูกพันต่อองค์การ มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้ออำนวย เป็นต้น

นพดล ไชยบาล (2553, หน้า 6) การศึกษาถึงแนวทางเสริมสร้างหรือพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานเป็นการศึกษาถึงความต้องการของมนุษย์ในการตั้งเป้าหมายของชีวิต ทำให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานเพื่อการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานนั่นเอง

3. การประเมินประสิทธิผล

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525, หน้า 31) ได้สรุปประเด็นของคุณลักษณะที่ดีในการประเมิน ได้ดังนี้ 1. มีความตรงสูง (Validity) 2. มีความเที่ยงสูง (Reliability) 3. ความเป็นปรนัย (Objectivity) 4. ครอบคลุมเรื่องราวการประเมินอย่างครบถ้วน 5. มีความสะดวกและประหยัด 6. ต้องให้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับ (Credibility) ทั้งในหมู่นักประเมินอาชีพ ผู้บริหาร โครงการและบุคคลหรือองค์การที่เกี่ยวข้อง 7. ต้องให้ผลการประเมินแก่ผู้บริหารได้ทันท่วงที (Timeliness) 8. ในการประเมินผลโครงการประชุม ควรรวบรวมผู้เข้าร่วมประชุมน้อยที่สุดเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น 9. ควรมีการวางแผนประชุมก่อนเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนกำหนดแผนการประเมินให้เด่นชัด และเป็นขั้นตอนก่อนเริ่มมีโครงการ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2546, หน้า 6) กล่าวว่า มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า “Evaluation” ต่างๆ กัน เช่น 1. การมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การตัดสินความพึงพอใจของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2. การตัดสินความสอดคล้องต้องกันระหว่างการปฏิบัติกับวัตถุประสงค์

สมคิด พรหมจ้อย (2546, หน้า 30) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินดังนี้ 1. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแผนงานและโครงการ 2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ มีความชัดเจน 3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ 4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ 5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการว่าเป็นอย่างไร 6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการเพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, หน้า 65) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินดังนี้ ด้านการบริหาร (administrative) ใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือของผู้บริหารในการดำเนินงานกำกับติดตามแผนงานให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ด้านจิตวิทยา (Psychological) ใช้การประเมินเป็นกลยุทธ์ในการกระตุ้นเร้าความสนใจและสร้างความตื่นตัวในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ด้านรัฐสังคม (Sociopolitical) ใช้การประเมินเป็นเครื่องมือตรวจสอบความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติ (Accountability)

แนวคิดและโมเดลการประเมินของครอนบาค (Cronbach's Concept and Model, n.d. อ้างถึงใน จรรยา ดาสา และคณะ, 2553, หน้า 10) โดยได้นิยามการประเมินว่า เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทางการศึกษา ในแนวคิดของครอนบาค การประเมินไม่ควรใช้แบบทดสอบเท่านั้น แต่ควรมีมาตรการอื่นๆ ประกอบด้วย 1. การศึกษากระบวนการ (Process studies) 2. การวัดศักยภาพของผู้เรียน (Proficiency measurement) 3. การวัดทัศนคติ (Attitude measurement) 4. การติดตามผล (Follow-up studies)

แนวคิดและโมเดลการประเมินของสคริฟเว่น (Scriven's Evaluation Ideologies and Model, n.d. อ้างถึงใน จรรยา ดาสา และคณะ, 2553, หน้า 10) แบ่งการประเมินเป็น 4 ประการ คือ 1. การประเมินย่อย (Formative evaluation) 2. การประเมินรวม (Summative evaluation) 3. การประเมินภายใน (Intrinsic evaluation) 4. การประเมินผลสำเร็จ (Pay-off evaluation)

4. ประสิทธิภาพของงานวิชาการ

ประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการ เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการเลือกสรรวิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุผลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

กิบสัน และคณะ (Gibson and Others, 1998, p. 12 อ้างถึงใน สมใจ ลักษณะ, 2552, หน้า 5-6) นิยามประสิทธิผลไว้ว่า ประสิทธิภาพ (Effectiveness) เป็นเรื่องของการกระทำใดๆ หรือความพยายามใดๆ ที่มีความมุ่งหมายจะได้รับผลอะไรสักอย่างให้เกิดขึ้น และจะมีประสิทธิผลสูงต่ำเพียงใดขึ้นกับว่าผลที่ได้รับนั้นตรงครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ และใช้พลังงานน้อยเพียงใด ประสิทธิภาพอาจพิจารณาเป็น 2 ระดับ คือ ประสิทธิภาพของบุคคล และประสิทธิภาพขององค์การ

(1) ประสิทธิภาพของบุคคล คือ ลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถปฏิบัติงานใดๆ หรือปฏิบัติกิจกรรมใดๆ แล้วประสบผลสำเร็จ ทำให้บังเกิดผลตรงและครบถ้วนตามที่มีวัตถุประสงค์ไว้ เช่น ความถูกต้อง ความมีคุณค่า ความเหมาะสมต้งาม ตรงกับความคาดหวัง และความต้องการของหมู่คณะสังคม

(2) ประสิทธิภาพขององค์การ เน้นไปที่รวมขององค์การ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ 1) การผลิต (Production) 2) ประสิทธิภาพ (Satisfaction) 3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) 4) การปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) 5) การพัฒนา (Development)

ข้อควรสังเกต คือ ความหมายของประสิทธิผลทั้งระดับบุคคลและระดับองค์การมีความหมายครอบคลุมทั้งผลการดำเนินงานที่สนองวัตถุประสงค์ได้ผลดีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และกระบวนการดำเนินงานด้วยวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ยุทธศาสตร์การบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิผล สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพิ่มประสิทธิผลในการจัดการบริหารการศึกษา ให้ครอบคลุม ประชากรวัยเรียนทุกกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ปฏิรูปการเรียนรู้เพิ่มส่งเสริมคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนคิดเป็นทำ เป็น แก้ปัญหาเป็น อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างสังคมแห่งความรู้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ใช้มิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อการพัฒนาวิถีชีวิต เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมในวิถีชีวิตที่ดีงาม อยู่ร่วมกันในสังคมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์เพื่อให้ สถานศึกษาหน่วยงานทางการศึกษามีการบริหารจัดการที่ดี ประสิทธิภาพที่โปร่งใสเป็นธรรมและเอื้อต่อ การมีส่วนร่วมของครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์สำหรับการบริหารวิชาการทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ จะต้องมีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปตามศักยภาพของตนเองในแต่ละระดับการศึกษา และที่สำคัญ อีกประการหนึ่ง ในการบริหารงานวิชาการให้บรรลุตามประสิทธิผลได้อย่างสูงนั้น หน่วยงานการจัดการศึกษาและสถานศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ ความ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงระยะเวลาต่างๆ เพื่อให้เด็กไทยมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศชาติ (สันติ บุญภิรมย์, 2552, หน้า 35-36)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทัศนีย์ กรรณิก (2550, หน้า 90-94) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลทางวิชาการของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า 1) โรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์มีสภาพการบริหารงานวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก 2) โรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์มีประสิทธิผลทางวิชาการอยู่ในระดับดี 3) การ บริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลทางวิชาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เนาวรัตน์ นิลผาย (2550, หน้า 88-96) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาอุดรธานี พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและราย ด้านอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อเปรียบเทียบตามวุฒิ โดย ภาพรวมและรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน 3) ประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและราย ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านภาวะผู้นำอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา เมื่อเปรียบเทียบตามวุฒิการศึกษาของผู้บริหาร โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน 5) ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน

ประณตศึกษา พบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผลโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างน้อยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

บวรลักษณ์ ศักดิ์วิไลพร (2553, หน้า 78-91) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 พบว่า 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพงานวิชาการในสถานศึกษา ทั้งภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 3) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับประสิทธิผลงานวิชาการในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กัน ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

กฤติยา อนุวงศ์ (2554, หน้า 143-150) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลสำเร็จของชุมชนที่ได้ดำเนินการตามมาตรฐานการอยู่ อาศัยในชุมชนของการเคหะแห่งชาติ: กรณีศึกษาโครงการเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง อาคารแพลตเซา พบว่า 1) ผลการดำเนินงานตามโครงการในภาพรวม ได้แก่ (1) การประเมินปัจจัยนำเข้าสู่โครงการ ปรากฏว่า ผู้แทนชุมชนเห็นว่าปัจจัยนำเข้าสู่โครงการยังไม่เหมาะสมและเพียงพอต่อการดำเนินงานตามโครงการ (2) การประเมินกระบวนการดำเนินงาน ปรากฏว่า ผู้แทนชุมชน เห็นว่ากระบวนการดำเนินงานตามโครงการ ยังดำเนินงานได้ไม่ดี (3) การประเมินผลผลิต ปรากฏว่า ผู้แทนชุมชนเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชนยังมีส่วนร่วมน้อย และผู้แทนครัวเรือนมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับความพึงพอใจค่อนข้างน้อย (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.40) (4) การประเมินผลลัพธ์ปรากฏว่า มาตรฐานคุณภาพชีวิตการอยู่อาศัยในชุมชนของการเคหะแห่งชาติเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50) (5) ผลสำเร็จของชุมชน ปรากฏว่า จากตัวชี้วัด 2 ตัว คือ ผลผลิต และผลลัพธ์ผลสำเร็จของ ชุมชนที่ได้ดำเนินการตามมาตรฐานการอยู่อาศัยในชุมชนของการเคหะแห่งชาติอยู่ในระดับ น้อย (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.67) 2) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ (1) ความไม่เพียงพอของงบประมาณและ ทรัพยากรที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ (2) ความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานตาม โครงการ (3) ขาดการประสานงานและการให้ความร่วมมือที่ดี (4) ขาดการติดตามและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 3) ข้อเสนอแนะ ได้แก่ (1) ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ ให้เพียงพอและมีความเหมาะสมกับการดำเนินงานตามโครงการ (2) ควรมีการจัดสรรเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรที่ดำเนินงานตามโครงการให้เพียงพอและเหมาะสมกับการดำเนินงานตามโครงการ (3) ควรมีการประสานความร่วมมือกันประชาชนในชุมชน คณะกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแลชุมชน (4) ควรมีการติดตามการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่องมากขึ้น

ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ (2555, หน้า 72-81) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า 1) การบริหารสถานศึกษา และ 2) ประสิทธิภาพของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้าน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

Spirito (1990, p. 3986-A อ้างถึงใน น้อมจิตร แก้วประทีป, 2554, หน้า 68) ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูใหญ่ในฐานะผู้บริหารทางวิชาการของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่มีผลต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน ได้ผลที่หน้าสนใจอย่างหนึ่งว่าการพัฒนาบุคลากรของครูใหญ่มีความสำคัญต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน

White (1993, abstract อ้างถึงใน บวรลักษณ์ ศักดิ์วิไลพร, 2553, หน้า 41) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ครูใหญ่ในโรงเรียนประถมศึกษากับการบริหารหลักสูตรและผสมผสานแบบพิเศษ จุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อศึกษาการนิเทศหลักสูตรพิเศษและทัศนคติของครูใหญ่ต่อบทบาทการนิเทศ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือครูใหญ่โรงเรียนในเมืองโรงเรียนประถมศึกษาเจาะลึก โรงเรียนที่ศึกษาจะสัมพันธ์กับโรงเรียนพิเศษฝ่ายโรงเรียนการประเมินและทดแทนความสัมพันธ์ระหว่าง บิดามารดา ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน

Moore (2000, p. 1437 อ้างถึงใน บวรลักษณ์ ศักดิ์วิไลพร, 2553, หน้า 41-42) ได้ศึกษาเรื่อง ครูกับการเข้าร่วมสัมมนาการเรียนรู้ในขั้นพื้นฐาน ด้านวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ครูมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงการใช้โครงสร้างและนวัตกรรมใหม่ๆ ทางด้านวรรณกรรม วรรณคดี คุณลักษณะกลยุทธ์และทักษะตามความต้องการการพัฒนาหลักสูตรเหล่านี้ เพื่อส่งเสริมการเป็นครูมืออาชีพและการพัฒนาบทบาทของครู ซึ่งได้มีฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ และการวิจัยเหล่านี้ใช้เป็นพื้นฐานสำหรับออกแบบหลักสูตรที่จะใช้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วมนั้น ผู้บริหารและครูในสถานศึกษามีการปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิชาการ คือ มีการวางแผนพัฒนาหลักสูตร มีการติดตามประเมินผล การพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การที่บริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วมจะมีประสิทธิผลได้นั้น และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมปฏิบัติ จึงจะทำให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับประสิทธิผลของงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สมุทรปราการ เขต 1 สำหรับตัวแปรการบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่วนตัวแปรประสิทธิผลงานวิชาการ ได้แก่ 1) งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร 2) งานวิจัยในชั้นเรียน 3) งานจัดการเรียนการสอน 4) งานนิเทศภายใน 5) งานวัดและประเมินผล 6) งานประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เพื่อผู้บริหารสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปวางแผนการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารการศึกษาต่อไป